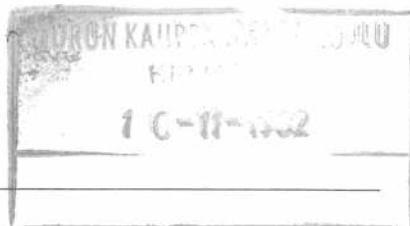

KANSAINVÄLISEN URHEILUYHTEISTYÖN RAKENNE JA KEHITYSLINJAT

Aki Hietanen & Tapio Varis

ABSTRACT

The Structure and Development of International Sports Cooperation

The great expansion of international sport during this century has been reflected in the increase of the membership of international sports federations as well as in international sports relations and in the pressure to develop them. The largest federations have well over 150 member associations and dozens of million of active individual members. The international sports relations are maintained and developed by international sports federations. There are certain trends in these federations since the Second World War. On the one hand, there is a tendency towards universal homogenization and increase of cooperation and on the other hand, there is a tendency towards regionalization. These trends will continue in the future when the developing countries are seeking ways of strengthening all kinds of cultural cooperation. Most federations and associations deny that they follow any political commitments in their activities. The governmental financial support to sports varies from country to country and from sport to sport, but in general the role of governments is increasing.

Kansainvälisten urheilusuhteiden kausi ei ulotu kovin kauas historiaan, vaan ainoastaan noin sadan vuoden päähän nykyhetkestä. Tänä ajanjaksona on aika ajoin keskusteltu kansainvälisten urheilusuhteiden vaikutuksesta maailmanrauhaan ja kansojen keskinäiseen ymmärrykseen. Paroni *de Coubertin* käsitteli tätä aihetta jo viime vuosisadan puolella, ja myös viime vuosikymmeninä urheilun rauhanpotentiaalia on selvitelty UNESCOssa, Euroopan urheilukonferensseissa, Olympiakongresseissa ja tieteellisissä konferensseissa. Tuorein foorumi oli heinäkuussa 1982 Helsingissä järjestetty Liikunta ja kansainvälinen yhteisymmärrys -kongressi. Vaikka tätä aihepiiriä kohtaan on tunnettu laajaa kiinnostusta, tutkimuksen osalta tilanne ei viime vuosiin saakka ole ollut yhtä rohkaiseva. Tämä seikka johtuu osaksi kansainvälisen urheiluyhteistyön politologisen tutkimuksen vähyydestä ja yleisemmin liikuntapolitologian jälkeenympäristöstä. Tässä artikkelissa esitetään tiivis katsaus kansainvälisen urheiluyhteistyön rakenteeseen ja urheilusuhteiden kehityslinjo-

hin. Samalla esitellään lyhyesti Rauhan- ja konfliktitutkimuslaitoksen suorittaman, kansainvälistä urheiluyhteistyötä koskeneen kyselytutkimuksen tuloksia.¹

1. Urheilu, rauha ja kansainvälinen yhteisymmärrys

Parin viime vuosikymmenen aikana on ajoittain kiivaastikin keskusteltu kansainvälisen kilpaurheilun funktioista ja dysfunktioista. Toisaalta on esitetty urheilun eheyttävää ja rauhanomaista vaikutusta koskevia näkemyksiä, kuten esimerkiksi UNESCO:n Liikuntakasvatusta ja urheilua koskevassa kansainvälisessä peruskirjassa vuonna 1978: »Yhteistyön avulla, ottaen huomioon keskinäiset edut, liikuntakasvatuksen ja urheilun yleismaailmallisella kielellä kaikki kansat osallistuvat pysyvän rauhan, keskinäisen kunnioituksen ja ystävyyden säilyttämiseen ja luovat näin suotuisan ilmapiirin kansainvälisten ongelmien ratkaisulle.» Toisaalta on sitten katsottu urheilun olevan sovinismia ja kansalliskiihkoa lietsovaa toimintaa, jossa ei sodankäynti ole kaukana ja joka — *George Orwellia* siteerataksemme — koostuu »vihasta, kateudesta, pöyhkeilystä, säännöistä piittaamattomuudesta ja väkivallan katselemisen tuottamasta sadistisesta nautinnosta».² Urheiluun kansakuntien erottajana viittasi muistelmissaan myös *Urho Kekkonen*, jonka urheilujohtajakaudella yleisurheilusuhteet Ruotsiin katkesivat useaksi vuodeksi vuonna 1932. Maaottelutaukoa edeltäneestä ajasta Kekkonen kirjoitti: »Näihin maaotteluihin olisi kyllä sotamarssi sopinut paremmin, niin kireät olivat tunnelmat puolin ja toisin. Ruotsi ei noina vuosina ollut meille mikään 'rakas vihollinen', se oli raa'asti vihollinen vain, perivihollinen. Urheilustadionista oli tullut taistelutanner ja lehdistö hoiti propagandaa, valoi omiin uskoa ja tölvi vastustajia».³ Urheilu viittä-vaille-sotana on silti johtanut myös myönteisiin arvioihin urheilun funktioista. Tällaisen lähestymistavan mukaan urheilu nähdään vaihtoehtona sodalle, sotana ilman aseita. Esimerkiksi *Bertrand Russell* väitti vuonna 1948 urheilun tarjoavan purkautumiskanavan ihmisen sisällä asustavalle villi-ihmiselle. Hänen mukaansa ihmisen kilpailuvietin soveliaain tyydyttämistapa on urheilu. Samaan tapaan *George Santayana* on väittänyt urheilun toimivan sodankäynnin korvikkeena.⁴ Tunnetuin esimerkki urheilun myönteisten vaikutusten korostamisesta on *Konrad Lorenzin* esittämä näkemys urheilusta aggressiivisen käyttäytymisen varaventtiilinä. Lorenzin mukaan varaventtiili toimii sekä urheilijoilla että katselijoilla. Tosin Lorenz itsekin tuli 1970-luvulla jo toisiin ajatuksiin ja myönsi epäilevänsä suuresti, onko aggressiivisen urheilun katsomisella minkäänlaista katarsisvaikutusta. Aggressiivisuuden tutkijat ovat jo aiemmin kumonnet aggression säiliöteorian, johon Lorenzin näkemys perustuu.⁵

Lorenzin käsitykset kumoutuvat myös *Richard G. Sipesin* tutkimuksissa soltauuden, aggression ja taistelu-urheilulajien keskinäisestä vaikutussuhteesta.⁶

Tutkimuksessaan Sipes testasi kahta teoriaa, edellämainittua varaventiiliteoriaa ja kulttuurimalliteoriaa sekä esitti kaksi hypoteesia sotaisuuden ja urheilun suhteesta. Sipes valitsi tutkimukseensa sotaisia ja rauhaisia yhteisöjä eri puolilta maailmaa sekä tutki näissä harjoitettua urheilua. Sipes erotti toisistaan taistelu-urheilulajit, joissa todella tai symbolisesti vahingoitetaan vastustajaa tai joissa käytetään sota-aseita, ja taisteluttomat urheilulajit. Yhteisön sotaisuus ja urheilun taistelullisuus korreloivat keskenään seuraavasti:

		Taistelu-urheilulajeja		
		Kyllä	Ei	
Sotaisia yhteisö	Kyllä	9	1	10
	Ei	2	8	10
		11	9	20

Sipesin tutkimus täten varsin selvästi osoitti, ettei urheilu toimi yhteiskunnassa aggressioiden varaventiilinä, vaan että urheilu on kulttuurisidonnaista toimintaa.

On kuitenkin harhaanjohtavaa käsitellä urheilun yhteiskunnallisia vaikutuksia pelkästään aggression ja katarsis-vaikutuksen välityksellä, sillä urheilulla on toki muitakin ominaisuuksia. Urheilufilosofi *Paul Weissia* lainataksemme, urheilu »ei ole kontrolloitua ja harmitonta aggressiota. Se on rakentavaa toimintaa, jossa aggressiolla on osa yhdessä omistautumisen, yhteistyön, pidättyvyyden, kieltäymysten sekä toisten oikeuksien ja arvon kunnioittamisen kanssa».7 Toisin sanoen, urheilu ei ole pelkkä nollasummapeli, vaan siinä yhdistyvät kilpailu ja yhteistoiminta. Tällainen »antagonistinen yhteistoiminta», jossa noudatetaan olemassaolevia sääntöjä, on olennainen osa urheilun olemassaolon oikeutusta. Voidaan sanoa, että urheilussa yhteistoiminta-aspekti on vallitseva ja ristiriita-aspekti on vain toissijainen. Kuitenkin mielestämme on liian vähän huomiota kiinnitetty urheilun yhteistoimintaa koskeviin rakenteisiin etenkin kansainvälisellä tasolla — tämä koskee myös urheilun sisältämiä institutionalisoituja konfliktinratkaisumekanismeja.

Kansainvälisen urheilun dialektiikkaan kuuluu, että urheilu voi toisaalta olla pelkkä valtapolitiikan väline ja toisaalta tehokas kansojen keskinäisen ymmärryksen parantamisen instrumentti. Urheilun päämäärien, ihanteiden ja todellisuuden eroa tarkasteltaessa on hyödyllistä palauttaa mieliin *Hans Lenkin*

olympiakisojen arvoja, päämääriä ja todellisuutta koskeneen tutkimuksen tulokset.⁸ Tutkimuksessaan Lenk havaitsi, että ainoa toteutumatta jäänyt olympialaisten arvojen osa oli uskonnollinen riitti, johon kuuluivat kisojen aikainen aselepo, ekekkeiria, ja rauhan edistäminen. Lenkin analyysin mukaan näiden arvojen toteutumatta jäämistä voitiin selittää nationalismin ja sovinnismien avulla. Aselevon ja rauhan edistämisen jäämistä pelkäsi haaveeksi olympialaisten yhteydessä voidaan selittää myös sillä seikalla, että olympiakisat ja olympiahanteet ovat kehittyneet ja muotoutuneet toisistaan erillään. Nykyaikaiset olympiakisat eivät ole olleet pelkkä antiikin kisojen henkiinherättäjäiset, vaan pikemminkin muokattu versio skottien Kaledonian kisoista, brittiläisistä olympiafestivaaleista, joita järjestettiin Liverpoolissa 1860-luvulla ja kreikkalaisten olympiakisoista, joita järjestettiin neljästi vuosien 1859 ja 1888 välisenä aikana. Olympiahanteilla puolestaan oli juurensa muualla, esteetikassa, humanismissa ja hellenismissä, joihin vielä yhdistyivät brittiläisen urheilun ihanteet. Näin syntyi uskonnon, rauhan ja kauneuden synteesi. »Ensin uskonto, sitten rauha ja päätteeksi kauneus». Vielä muistelmissaan paroni de Coubertin viittasi urheilun merkitykseen kansoja yhdistävänä maailmanuskontona. Kaikkiaan vaikuttaa siltä, että olympialiikkeen rauhanedistämis-tehtävän epäonnistuminen voidaan osaksi selittää tämän ihanteiden ja olympialaisten todellisuuden välisen ristiriidan avulla.⁹

On olemassa vastakkaisia näkemyksiä kulttuurivaihdon merkityksestä kansainvälisissä suhteissa ja kulttuurivaihdon edellytyksistä parantaa kansainvälistä yhteisymmärrystä. Voimme kuitenkin todeta, että kulttuurivaihdolla, mukaanlukien urheilulla, on mahdollisuudet rauhan lujittamiseen maailmassa, etenkin kansainvälisen jännityksen kausina, jolloin urheilu kulttuurivaihdon osana voi toimia vakaannuttavana tekijänä kansainvälisissä suhteissa. Kaikkiaan urheilun ja kansainvälisen yhteisymmärryksen keskinäinen suhde on varsin monimuotoinen. Sen osasia ovat ensinnäkin kansainvälisen urheilun rakenne ja urheiluvaihdon olemus. Toiseksi, edellisiin liittyen urheilun rauhanpotentiaaliin vaikuttavat kansainvälisen urheilun alalla tapahtuva kehitysyhteistyö ja urheilun valtiollistuminen. Kolmanneksi, oma roolinsa on vielä tiedonvälityksellä ja sen suhtautumisella kansainväliseen urheiluun. Kansainvälinen urheiluyhteistyö ei siis automaattisesti edistä yhteisymmärrystä kansojen välillä, vaan usein urheilun vaikutukset ovat vain välillisiä. Urheilun rooliin kansojen lähentäjänä liittyy tieto, jonka mukaan vuoden 1972 Münchenin olympialaisten aikana vain noin kymmenen prosenttia Saksan liittotasavallasta kotoisin olleista katsojista oli välittömässä kontaktissa ulkomaisten katsojien kanssa. Joukkotiedotusvälineiden yleisölle kontakti ulkomaalaisiin on aina välillinen ja suodattunut. Hans Lenk on lisäksi huomauttanut, että kansainvälisten urheilukilpailujen osanottajien määrä on suhteellisen pieni ja että kilpaurheilijat ovat valikoitu otos kansasta, joten kansainväliset urheilukilpailut eivät ole kansojen kohtaamispaikkoja termin varsinaisessa merkityksessä.¹⁰ Näin ollen urheiluyhteistyön merkitystä ei tule kansain-

välisen yhteisymmärryksen kannalta yliarvioida, vaikka ei aliarviointiinkaan ole aihetta.

2. Kansainvälisen urheilun rakenteesta

Kansainvälisen urheilun rakenteen muotoutuminen on kulkenut pitkälti omaa rataansa. Rakenteen hahmottumisvaihe sijoittui viime vuosisadan jälkipuoliskolle. Tuolloin urheilu kehittyi kansallisella tasolla, mikä tietenkin oli kansainvälisen urheiluyhteistyön edellytys ja liikkeelle sysääjä. Kansallisen urheilutoiminnan nopealle leviämislle on olemassa lukuisia selityksiä. Erityisesti katsojaurheilulajien kehitystä koskeva selitys korostaa vuoden 1850 jälkeistä teknologista vallankumousta. Erään tutkijan mukaan urheilun nousuun saavutettiin suurelta osin »höyrylaivan, rautatien, lennättimen, sanomalehdistön, sähkövalon, raitiovaunun, kameran, polkupyörän, auton ja urheilutarvikkeiden laajamittaisen teollisuustuotannon avulla».¹¹ Toisentyypinen selitys korostaa yhteiskunnan rakenteellisia muutoksia, kuten esimerkiksi teollistumista, kaupungistumista, työnjaon laajenemista ja vapaa-ajan lisääntymistä.¹² Suurehkoja kansainvälisiä urheilutapahtumia tosin järjestettiin jo ennen varsinaista teollista vallankumousta. Montrealin olympiakisat vuonna 1844 ovat hyvä esimerkki tästä: 29 eri lajia sisältäneet kisat järjesti Montrealin olympiakkerho ja näissä kaksipäiväisissä oli myös kansainvälistä väriä, sillä mukana oli ainakin kanadalaisia ja skottilaisia urheilijoita. Skotit olivat jo aiemminkin osallistuneet suurkilpailuihin, sillä Pohjois-Amerikan alueella oli Ylämaan kisoja järjestetty vuodesta 1819 lähtien. Montrealin kisojen vuotta 1844 voidaan kuitenkin pitää eräänlaisena kansainvälisen urheilun käännekohtana, sillä tuolloin pelattiin ensimmäinen kansainvälinen krikettiottelu Kanadan ja Yhdysvaltain välillä.¹³

Kansainväliset urheilukontaktit laajenivat 1850- ja 1860-luvuilla nopeaan tahtiin, kuten havaitsemme taulukosta 1. Kansainvälisen urheilun institutionalisointuminen alkoi 1870-luvulla, jolloin perustettiin rugby- ja purjehdusliitot, joissa oli jäseniä Englannista ja muualta maailmasta. Täten muodostui kansainvälisen urheilujärjestelmän ensimmäinen elementti. Toinen elementti luotiin vuonna 1894, kun Pariisissa perustettiin Kansainvälinen Olympiakomitea kahdeksanpäiväisen konferenssin päätteeksi.

Taulukko 1. Eräitä vuosilukuja kansainvälisten urheilusuhteiden varhaishistoriasta.

- 1811: Kansainvälinen nyrkkeilyottelu, Cribb (Englanti) — Molineaux (USA)
- 1844: Montrealin olympiakisat
- 1844: Ensimmäinen krikettiottelu (Kanada—USA)
- 1851: Ensimmäinen purjehduksen America-Cup
- 1857: Ensimmäinen kv. yleisurheilukilpailu (New York—Lontoo)
- 1860: Kansainvälinen nyrkkeilyottelu (Englanti—USA)

- 1866: Kansainv. shakkiturnaus Lontoossa
 1870: Englanti—Skotlanti jalkapallo-ottelu
 1871: Kansainvälinen rugbyliitto
 1873: Irlanti—Englanti ammuntakilpailu
 1875: Kansainvälinen purjehdusliitto
 1877: Ensimmäinen Wimbledonin tennisturnaus
 1878: Kansainvälinen hevosurheiluliitto
 1881: Kansainvälinen voimisteluliitto
 1882: Kansainvälisiä luistelukilpailuja Itävallassa ja Alankomaissa
 1887: Käsipallo-ottelu Irlanti—USA
 1889: Kansainvälinen pyöräilykilpailu Pariisissa
 1892: Kansainvälinen soutuliitto ja luisteluliitto
 1893: Ensimmäinen hiihtokilpailu Keski-Euroopassa
 1894: Kansainvälinen Olympiakomitea

Ns. pseudo-olympialaiset:

- 1859, 1870, 1875, 1888: Neljät olympiakisat Ateenassa
 1862—1867: Viidet olympiafestivaalit Liverpoolissa, järjestäjinä Liverpoolin urheilukerho ja Ison-Britannian urheiluyhdistys.

Lähde: Klemens C. Wildt: *Daten zur Sportgeschichte*, Teil II. Schorndorf bei Stuttgart 1972, ja
 Gerald Redmond: *Prologue and Transition: The »Pseudo-Olympics» of the Nineteenth Century*. Teoksessa: Jeffrey Sedgrave — Donald Chu (toim.): *Olympism*. Champaign 1981.

Vuonna 1894 perustettiin myös ensimmäiset kansalliset olympiakomiteat, joten kansainvälisen urheilujärjestelmän neljä pääelementtiä, Kansainvälinen olympiakomitea, kansalliset olympiakomiteat, kansainväliset lajiliitot ja kansalliset urheilujärjestöt olivat olemassa jo tämän vuosisadan alussa. Tosin kansainvälisiä lajiliittoja ei tuolloin ollut vasta kuin viisi kappaletta.

Vuosikymmenien ajan kansainvälisen urheilujärjestelmän rakenne oli heterogeeninen eikä eri toimijoiden välillä ollut muodollisia yhteyksiä, lukuunottamatta vuosien 1897 ja 1930 välillä järjestettyjä kahdeksaa olympiakongressia, joissa oli mukana edustus KOK:sta, olympialajien kansainvälisistä lajiliitoista ja kansallisista olympiakomiteoista. Kansainvälisen urheilun hajanaista järjestystä kuvaa osaltaan se, että vasta vuonna 1920 Kansainvälinen olympiakomitea delegoi lajiliitoille velvollisuuden järjestää omien lajiensa kilpailut olympiakisoissa.¹⁴ Urheilun rakenne monimutkaistui ja laajeni kansainvälisten lajiliittojen määrän kasvaessa voimakkaasti kansainvälistymisprosesissa. Eri urheilulajien kansainvälinen organisoituminen eteni melko hitaasti, kunnes 1920-luvulla kansainvälisten lajiliittojen määrä lähes kaksinkertaistui ja samankaltainen hyppäys toistui toisen maailmansodan jälkeen. Kansainvälisten hallituksista riippumattomien urheiluliittojen määrän kasvu on melko tarkkaan seurannut yleistä hallituksista riippumattomien kansainvälisten järjestöjen lukumäärän kasvua, kuten havaitaan seuraavasta taulukosta.

Taulukko 2. Kansainvälisten hallituksista riippumattomien urheilujärjestöjen määrän kasvu.

		kumulatiivisesti	kokonaismäärä eräinä vuosina
ennen—1900	6	6	
1900—1909	8	14	1909: 176
1910—1919	8	22	
1920—1929	17	39	
1930—1939	8	47	
1940—1949	13	60	
1950—1959	25	85	1951: 832
1960—1969	16	101	1960: 1253
1970—1977	20	121	1970: 1993 1976: 2401

Lähde: Yearbook of International Organizations, 17th edition. Union of International Associations. Brussels 1978.

Parin viime vuosikymmenen aikana kansainvälisen urheilun rakenne on tullut aiempaa monimuotoisemmaksi. On havaittavissa homogenisoitumisen ja laajentuneen yhteistyön suuntauksia sekä kansainvälisissä erikoisliitoissa että kansallisissa olympiakomiteoissa. Tähän mennessä on osoituksena näistä suuntauksista ollut kansainvälisten urheiluliittojen yleiskokouksen perustaminen ja kansallisten olympiakomiteoiden pysyvän yleiskokouksen perustaminen. Kansainvälisten urheiluliittojen yhteistoimintaelimeksi tarkoitettu yleiskokous (GAISF) käynnistettiin vuonna 1967 hoitamaan liittojen välisiä yhteyksiä ja toimeenpanemaan televisiointitulojen jaon.¹⁵ Yleiskokouksen perustamisen motiivit olivat pitkälti taloudellisia, televisiointituloihin liittyviä, mutta myös tyytymättömyys KOK:n toimintatapoihin oli johtamassa joukkojen yhdistämiseen. Kaikki kansainväliset erikoisliitot eivät tosin olleet kiinnostuneita uuden johtoelimen perustamisesta, ja esimerkiksi kansainvälinen yleisurheiluliitto vastusti yleiskokouksen käynnistämistä järjestöllisen autonomian nimissä.

Kansallisten olympiakomiteoiden johtoelimellä, pysyvällä yleiskokouksella oli hieman samantyyppinen tausta. Yleiskokouksen perustamiseen Meksikossa vuonna 1968 johtivat toimivaltakiistat KOK:n ja kansallisten olympiakomiteoiden ja yksi erityinen kiistakysymys oli urheilun kehitysapu, johon kansallisten olympiakomiteoiden enemmistön muodostaneet kehitysmaat halusivat vauhtia. Ennen vuotta 1968 oli KOK:n ja kansallisten olympiakomiteoiden yhteydenpitoelimenä ollut vuosittainen kokous vuodesta 1952 lähtien. KOK:n johto ei kuitenkaan ollut halunnut pysyvää yhteistoimintaa tai johtoelintä kansallisten

olympiakomiteoiden välille, koska se pelkäsi uuden super-elimen johtavan urheilun politisoitumiseen kehitysmaiden vallan kasvun myötä. Lopuksi KOK kuitenkin suhteellisen nopeasti sopeutui uuteen tilanteeseen: urheilun kehitysapua alettiin edistää ja uusia järjestöjen välisen yhteistoiminnan muotoja hahmoteltiin. Vuoden 1973 olympiakongressissa, jonka teemana oli urheilu ja rauhan maailma, perustettiin uusi kolmikantakomissio. Komissioon valittiin jäseniä Kansainvälisestä olympiakomiteasta, kansainvälisistä erikoisliitoista ja kansallisista olympiakomiteista. Näistä KOK sai komissioon neljä edustajaa ja muut osapuolet kumpikin kolme edustajaa. Komission periaatteellinen merkitys oli tietenkin siinä, että kolmen osapuolen yhteydet institutionalisoitiin ja että KOK käytännössä tunnusti kansainvälisten liittojen yleiskokouksen ja olympiakomiteoiden yleiskokouksen aseman tasavertaisina neuvottelukumppaneina.¹⁶

Edellä mainittujen urheilujärjestöjen kanssakäymisessä tapahtunut yhdenytyminen ei kuitenkaan ole ollut ainoa rakenteellinen muutossuuntaus kansainvälisessä urheilussa. Globaalin vuorovaikutuksen rinnalla on alueellistumissuuntaus kukoistanut voimakkaana eri puolilla maailmaa. Alueellistumissuuntauksia on ensinnäkin ollut olympialiikkeen sisällä. Panamerikkalaisuuden aatteen tuloksena perustettiin Panamerikkalainen urheilujärjestö jo vuonna 1940 ja vuonna 1951 järjestettiin ensimmäiset panamerikkalaiset kisat. Aasiassa alueellistumissuuntaus alkoi vuonna 1949 Aasian kisojen liiton perustamisella. Liitto järjestää Aasian kisoja KOK:n tuella. Kolonialismin kauden päättymisen taitekohdan jälkeen myös Afrikassa perustettiin alueellinen urheilujärjestö hoitamaan yleisafrikkalaisia kisoja, Afrikan urheilun korkein neuvosto. Lopulta myös Euroopassa perustettiin kansallisten olympiakomiteoiden järjestö muutama vuoden epävirallisen yhteistyön jälkeen vuonna 1969. Kaikkiaan olympiaurheilun alueellistumisella on ollut kauaskantoisia vaikutuksia eri maanosien urheilun kehittämisessä. Etenkin Afrikassa on Afrikan urheilun korkeimmalla neuvostolla ollut varsin keskeinen asema.

Kansainvälisten erikoisliittojen sisäisen yhteistoiminnan vähäisyyttä korvaamaan on tämän vuosisadan kuluessa perustettu alueellisia, useimmiten maanosakohtaisia liittoja. Lajikohtainen alueellistuminen alkoi aikaisemmin kuin olympiajärjestelmän alueelliset suuntaukset: ensimmäiset Etelä-Amerikan alueelliset urheilujärjestöt perustettiin jo 1910-luvulla: jalkapalloliitto vuonna 1916 ja yleisurheiluliitto vuonna 1918. Toinen alueellistumisen vaihe sijoittui vasta toisen maailmansodan jälkeiselle kaudelle, sekä Afrikassa, Aasiassa, Euroopassa että Etelä-Amerikassa. Afrikassa perustettiin jalkapalloliitto siirtomaakauden lopulla vuonna 1956 ja 1960-luvun kuluessa perustettiin alueelliset liitot muun muassa koripallossa, pöytätenniksessä ja judossa. Aasiassa regionaaliset toimet johtivat vuonna 1952 pöytätennisliiton perustamiseen ja myöhemmin 1950-luvulla perustettiin myös maanosan sulkapallo-, jalkapallo- ja painonnostoliitot. 1960-luvulla maanosan sisäinen yhteistoiminta laajeni entisestään, muun muassa judon ja koripallon aloilla. Euroopassa alueellinen

suuntaus lähti liikkeelle urheilussa jo ennen toista maailmansotaa, jolloin perustettiin muun muassa Euroopan uimaliitto. Eurooppalaisten liittojen nousukausi alkoi kuitenkin vasta 1950-luvulla, jolloin esimerkiksi jalkapallo-, judo- ja pöytätennisliitot käynnistivät toimintansa. 1960-luvulla yhteistoiminnan organisoiminen laajeni muun muassa lentopalloon, painonnostoon, yleisurheiluun, nyrkkeilyyn ja sulkapalloon. Australian ja Oseanian alueella ensimmäiset merkit regionalisoitumisesta nähtiin 1950-luvulla, jolloin perustettiin Oseanian alueen miekkailuliitto ja judoliitto. Sittemmin alueellinen yhteistyö on ulottunut esimerkiksi jalkapalloon ja äskettäin perustettiin myös Oseanian pyöräilyliitto.

Alueellistumissuuntausta täydentävänä kansainvälisen yhteistyön ilmiönä on ollut havaittavissa alueiden välisen yhteistyön lisääntymistä. Useimmat maanosien väliset liitot on perustettu panamerikkalaisuuden merkeissä Amerikkojen välille. Panamerikkalaisen urheilujärjestön lisäksi Amerikkoja yhdistää urheilussa useita liittoja, kuten esimerkiksi uinnissa (liitto perustettiin jo 1948), painissa, painonnostossa, käsipallossa ja koripallossa. Lisäksi Amerikan valtioita yhdistää alueellisesti rajallisempi Pohjois- ja Keski-Amerikan ja Karibian alueen liitto muun muassa jalkapallossa. Merkittävänä yhteistoiminnan muotona Euroopan, Afrikan ja Aasian maiden välillä voidaan pitää Välimeren alueen järjestöjä, joihin kuuluvat muun muassa Välimeren kisojen kansainvälinen komitea sekä Välimeren kansainvälinen pöytätenniskomitea. Afrikan ja Aasian välistä urheiluyhteistyötä on ollut 1950-luvulta lähtien. Vuonna 1945 perustetun Arabiliiton mallin mukaisesti on arabimailla myös urheilun alalla yhteistyöelimiä, kuten esimerkiksi painonnostoliitto, pöytätennisliitto ja biljardiliitto.

Kolmantena kansainvälisen urheiluyhteistyön kehityslinjana voidaan pitää alialueellista urheiluyhteistyötä. Alialueellistuminen lähti liikkeelle kauko-Idässä jo vuonna 1913 Kiinan, Japanin ja Filippiinien urheiluliittojen järjestäessä ensimmäiset Kauko-Idän mestaruuskilpailut Kansainvälisen olympiakomitean tuella. Kaikkiaan kymmenet Kauko-Idän kisat ehdittiin pitää vuosien 1913 ja 1934 välisenä aikana, kunnes Japanin ja Kiinan välinen Mantsurian-konflikti johti kisojen tyrehtymiseen.¹⁷ Tämän vuosisadan alkupuolella käynnistyi myös pohjoismainen urheiluyhteistyö Suomen, Ruotsin, Norjan, Islannin ja Tanskan välillä. Urheilun kansallisten keskusjärjestöjen välillä lähti yhteistoimintamuotona liikkeelle Faelles-komitea ja pohjoismaisia liittoja perustettiin vuosikymmenten varrella lähes joka lajissa, painonnostosta ja voimistelusta aina soutuun, suunnistukseen ja judoon saakka. Samantapaista alialueellista yhteistyötä on harjoitettu myös Balkanin alueella Bulgarian, Kreikan, Jugoslavian, Turkin ja Romanian kesken. Balkanin alueen urheiluyhteistyötä, joka ulottuu yleisurheilusta, voimistelusta ja käsipallosta judoon ja pöytätennikseen asti, olisi tarpeen tarkastella lähemminkin, sillä siinä murtuvat ainutlaatuisella tavalla toisen maailmansodan jälkeisen blokkipolitiikan rakenteet. Alueellista yhteistyötä suppeassa muodossa edustaa Karibian alueen ur-

heiluyhteistoiminta — alueella toimii muun muassa pöytätennisliitto sekä Keski-Amerikan ja Karibian alueen kisoja järjestävä organisaatio.

Kansainyhteisön kisojen liitto on suhteellisen itsenäinen osan kansainvälisessä urheilujärjestelmässä. Käytännön toimenpiteisiin Brittiläisen imperiumin kisojen järjestämiseksi ryhdyttiin vuonna 1928 ja vuonna 1930 pidettiin ensimmäiset kisat. Kansainyhteisön kisojen liitto on pystynyt toiminnassaan mukautumaan emämaan imperiumin murenemiseen ja ylläpitämään urheiluyhteistyötä siirtomaavallan aiempien osasten kesken. Liiton mukautuminen näkyy myös nimenmuutoksessa: Brittiläisestä imperiumista siirryttiin brittiläisen kansainyhteisön kisojen liittoon ja viimeksi pelkkään kansainyhteisön kisojen liittoon. Tätä nykyä liittoon kuuluu 54 jäsenjärjestöä ja jäsenjärjestöistä yli 40 edustaa kehitysmaita.¹⁸ Tässä mielessä kansainyhteisön kisojen liitto on tärkeä osa teollisuusmaiden ja kehitysmaiden välistä urheiluyhteistyötä.

Kansainyhteisön kisojen liitto voitaisiin itse asiassa sijoittaa luokittelusamme erityisten kansainvälisten liittojen ryhmään. Tähän perin heterogeeniseen joukkoon kuuluu erityisryhmien urheilujärjestöjä, kuten esimerkiksi kansainvälinen vammaisurheiluliitto, juutalaisurheilijoiden Maccabi-liitto, opiskelijoiden kansainvälinen urheiluliitto, sotilaiden kansainvälinen urheiluneuvosto ja työläisten kansainvälinen urheiluliitto. Lisäksi tähän ryhmään kuuluu liikuntakasvatuksen ja liikuntatieteiden alalla toimivia järjestöjä, kuten esimerkiksi kansainvälisen urheilun ja liikuntakasvatuksen neuvosto ICSPE, kansainvälinen liikuntakasvatusliitto sekä kansainväliset urheilulääketieteen ja -psykologian liitot.

Kansainvälisen urheiluyhteistyön suhteellisen tuoreena osana on urheilun ja liikuntakasvatuksen alalla tapahtuva hallitusten välinen yhteistyö. Urheilun osuus liennytsrakenteissa näkyi ETYK:in päätössiakirjan kolmannessa korissa, jossa osanottajavaltiot ilmoittivat kannustavansa urheiluyhteyksiä ja vaihtotoimintaa. Urheilun liennytsvoimaa kehittääkseen UNESCO alkoi aktivoida omaa urheiluprofiiliaan 1970-luvun puolivälissä. 1976 UNESCO järjesti urheiluministeri- ja virkamieskonferenssin ja seuraavana vuonna aloitti toimintansa väliaikainen hallitustenvälinen liikuntakasvatus- ja urheilukomitea. Parin vuoden toiminnan jälkeen komiteasta tehtiin pysyvä. Kansainvälisen urheiluyhteistyön periaatteiden kannalta oli UNESCO:n yleiskokouksen vuonna 1978 hyväksymä liikuntakasvatuksen ja urheilun kansainvälinen peruskirja tärkeä dokumentti. Lisäksi UNESCO on vuonna 1978 perustamansa liikuntakasvatuksen ja urheilun kehittämisen kansainvälisen rahaston turvin pyrkinyt kehittämään jäsenmaitensa urheilua.¹⁹ Uusi hallitusten välisen urheiluyhteistyön muoto, eurooppalaiset urheilukonferenssit lähtivät liikkeelle 1970-luvulla ja ensimmäinen konferenssi pidettiin Wienissä vuonna 1973. Kahden vuoden välein järjestettävä konferenssi, johon ovat osallistuneet lähes kaikki Euroopan valtiot, Turkkiä, Albaniaa ja miniatyyrivaltioita lukuunottamatta, on osoittautunut hyödylliseksi yhteistoiminnan muodoksi, vaikka konferenssien asialistalla ei ole ollut kovin kauaskantoisia kysymyksiä. Eurooppalaisen ur-

heilukonferenssin rinnalla on Euroopassa hallitusten välistä urheiluyhteistyötä hoitanut myös Euroopan neuvosto, joka on järjestänyt Euroopan urheiluministereiden konferensseja (kolme tähän mennessä) ja joka lisäksi on kartoittanut länsieurooppalaista liikuntatieteellistä tutkimusta. Euroopan urheiluministereiden konferensseissa on puututtu myös kansainvälisen urheilun rakenteen vajavaisuuksiin ja urheilun lieveilmiöihin. Konferenssien päätöslauselmissa on esimerkiksi käsitelty kansainvälisten urheilujärjestöjen päätöksentekojärjestelmää ja urheilun kehitysyhteistyön ongelmia.²⁰ Hallitusten välisestä urheiluyhteistyöstä voidaan vielä mainita YK:ssa tehtävä työ, joka tosin on rajoittunut apartheidin urheilussa kieltävän yleissopimuksen valmistelemiseen. Vuonna 1977 YK:n yleiskokous jo antoi kansainvälisen julistuksen, joka koski apartheidin kieltämistä urheilussa. Lisäksi on syytä mainita Pohjoismaiden neuvoston aktivoituminen urheiluyhteistyön kysymyksissä 1970-luvun puolivälistä lähtien. Pohjoismaiden välisen urheiluyhteistyön laajentamista ja kehittämistä on käsitelty neuvoston päätöslauselmissa ja työryhmissä. Kaiken kaikkiaan 1970-luku siis merkitsi hallitusten panoksen voimakasta lisääntymistä kansainvälisissä urheilusuhteissa. Ennen 1970-lukua kansainväliset urheilusuhteet olivatkin muodostaneet omituisen poikkeuksen hallitusten välisten organisaatioiden ryhmässä, koska yhteistyöjärjestöjä ei ollut lainkaan.

3. Urheilusuhteet idän, lännen ja etelän välillä

Vaikka nykyään kansainvälisessä urheilussa näyttää olevan selvä homogenisoitumissuuntaus, on urheiluyhteistyössä ollut hyvinkin erilaisia suuntauksia tämän vuosisadan kuluessa. Ennen toista maailmansotaa kansainvälisessä urheilussa oli pitkälti kyse läntisten teollisuusmaiden välisestä urheiluyhteistyöstä. Työläisten kansainvälinen urheiluliike alkoi laajeta jo ensimmäisen maailmansodan kynnyksellä, mutta vasta sodan jälkeen kansainvälinen yhteistyö pääsi varsinaisesti käyntiin. Samantien tosin kansainvälinen työläisurheilu hajaantui, toisaalta Länsi-Eurooppaan keskittyneeseen Sosialististen työläisten urheiluinternationaaliin (S.A.S.I.) ja toisaalta Punaiseen Urheiluinternationaaliin (K.S.I), joissa vuonna 1928 oli yli kaksi miljoonaa jäsentä.²¹ Urheiluinternationaalien merkitys vastaperustetun ja kansainvälisesti eristetyn Neuvostoliiton urheiluyhteyksien luomisessa oli huomattava.

Toisen maailmansodan päättymisen vaikutti perusteellisesti myös kansainvälisiin urheilusuhteisiin. Tärkein muutos tapahtui Neuvostoliiton kansainvälisessä urheilupolitiikassa. Kun ennen toista maailmansotaa neuvostoliittolaisurheilijat olivat kilvoitelleet vain muiden maiden työläisurheilijoiden kanssa, muuttui tyyli pian sotaponnistusten päätyttyä. Vuoden 1945 syksyllä neuvostoliittolaisjoukkue Dynamo matkasi jalkapalloturneelle Isoon-Britanniaan. Joukkue palasi matkalta tappioitta, mutta brittien ja neuvostoliittolaisten ystävyyttä kiertue ei lujittanut, mikäli on uskomista George Orwellin arvioon.²²

Dynamon jalkapallojoukkueen lyhyen vierailun nyt päättyessä on mahdollista todeta, että urheilu on verraton pahansuopuuden synnyttäjä ja että mikäli tällaisella vierailulla ylipäätään on vaikutusta englantilais-neuvostoliittolaisiin suhteisiin, niin se saattoi vain hieman huonontaa niitä entisestään.

Neuvostoliiton uusi urheilupolitiikka oli suurilta osin *Stalinin* apulaisen *Lavrenti Berijan* hahmottelemaa ja juuri Berijan urheilujohtajakaudella Neuvostoliitto liittyi jäseneksi yli kahteenkymmeneen kansainväliseen erikoisliittoon, kuten havaitsemme seuraavasta taulukosta. Neuvostourheilijoiden kansainvälistä toimintaa vauhditti lisäksi vielä NKP:n keskuskomitean päätös joulukuussa 1948. Päätöksessä korostettiin neuvostourheilijoiden kansainvälisen menestyksen tärkeyttä. Vuonna 1951 Neuvostoliitto hyväksyttiin mukaan olympialiikkeeseen, mistä seurasi entistä laajempi kansainvälinen kilpailutoiminta.²³

Taulukko 3. Neuvostoliiton ja DDR:n urheilujärjestöjen liittyminen kansainvälisiin liittoihin 1946—1967.

Neuvostoliitto	Vuosi	DDR
Koripallo, jalkapallo, hiihto, painonnosto	1946	
Yleisurheilu, shakki, pika- ja taitoluistelu, uinti (ml. uimahypyt ja vesipallo), paini	1947	
Voimistelu, lentopallo	1948	
Nyrkkeily	1949	
Neuvostoliiton Olympiakomitea KOK:n jäseneksi	1951	Hiihto, pöytätennis, lentopallo
Pyöräily, melonta, esteratsastus, miekkailu, jääkiekko, nykyaikainen viisiottelu ja ampumahiihto, ammunta, soutu, purjehdus	1952	Jousiammunta, koripallo, nyrkkeily, melonta, jalkapallo, uinti, paini, purjehdus
	1953	Keilailu, luistelu
Pöytätennis	1954	Jääkiekko, judo
Jääpallo	1955	Pyöräily, soutu, painonnosto, DDR:n Olympiakomitea KOK:n jäseneksi
Tennis, moottoripyöräily, kilpa-autoilu	1956	Yleisurheilu, miekkailu, käsipallo, maahockey, rugby
	1957	Kalastus, kelkkailu, moottoripyöräily ja kilpa-autoilu, veneurheilu, voimistelu
Purjelento, käsipallo	1958	Sulkapallo, biljardi, nykyaikainen viisiottelu ja ampumahiihto
	1960	Ilmailu-urheilu, ammunta
	1961	Suunnistus
Judo, radiourheilu	1962	
	1964	Tennis
Sukellusurheilu	1965	Esteratsastus, vesihiihto
Jousiammunta, vuoristokiipeily, suunnistus	1967	

Itä-länsi -ulottuvuudella on mielenkiintoisin tarkastelun kohde eittämättä Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain urheiluyhteistyö. Kyseisten maiden urheilijat kohtasivat ensi kerran Helsingin olympialaisissa vuonna 1952 ja sen jälkeen bilateraalinen urheiluyhteistyö alkoi edetä. Vuonna 1955 järjestettiin ensimmäinen maaottelu painonnostossa. Vuoden 1956 Unkarin ja Suezin tapahtumilla ei näyttänyt olleen vaikutusta Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain välisiin urheilusuhteisiin, sillä Yhdysvallat ei liittynyt mukaan vuoden 1956 olympiaboikottiin Alankomaiden, Espanjan tai Sveitsin rinnalle. Päinvastoin, Melbournen kisojen aikana sovittiin alustavasti maiden välisten vuosittaisten yleisurheilumaaottelujen aloittamisesta vuonna 1958. Jo vuonna 1955 Neuvostoliitolla oli ollut yleisurheilumaaottelu Ison-Britannian kanssa. Eittämättä 1950-luvun puolivälin Geneven hengellä oli oma vaikutuksensa urheiluyhteistyön edistymiseen suurvaltojen välillä. Vuosi 1958 oli monessa suhteessa merkkitapaus Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain urheilusuhteissa. Maaotteluita järjestettiin yleisurheilussa, painissa ja koripallossa, ja lisäksi urheilusuhteet institutionalisoitiin maiden väliseen kulttuuri-, tekniikka- ja kasvatusalojen yhteistyösopimukseen.²⁴

Myöhemmin urheilusuhteet sisällytettiin myös liennytyksen rakenteeseen. Yhdysvaltain-matkansa aikana kesäkuussa 1973 presidentti *Breshnev* allekirjoitti Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton kontakteja, vaihtoja ja yhteistyötä koskeneen yleissopimuksen, jonka XIII artiklassa todettiin että »sopimuspuolet rohkaisevat urheilijoiden ja urheilujoukkueiden vaihtoa sekä liikuntakasvatuksen ja urheilun asiantuntijoiden vaihtoa kyseisten kahden valtion asianomaisten urheilujärjestöjen järjestelyjen mukaisesti». Urheiluyhteistyö oli laajimmillaan 1970-luvun puolivälissä eivätkä urheilusuhteet katkenneet kokonaan liennytysvuosien jälkeenkään. Vuoden 1980 olympiaboikotti toki aiheutti melkoisen särön näihin suhteisiin, mutta esimerkiksi yleisurheilumaaottelujen sarja on jatkunut edelleen, viimeksi kilpailtiin Yhdysvalloissa kesällä 1982. Kaikkiaan Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton väliset urheilusuhteet ovat osoittaneet merkkejä urheilun suhteellisesta autonomiasta kansainvälisissä suhteissa. Tämä autonomia ei kuitenkaan ole ollut täydellinen, kuten vuoden 1980 olympiaboikotti havainnollisesti osoitti.

Urheilun positiivisen potentiaalin tutkimisen kannalta voidaan mielenkiintoisina erikoistapauksina pitää niitä valtioiden välisiä suhteita, joissa urheiluyhteistyö on ollut enemmän tai vähemmän päänavajana. Yhdysvaltain ja Kiinan kansantasavallan ping-pong-pallottelu on eittämättä tunnetuin esimerkki. Ping-pong-diplomatian rinnalle on noussut myös koripalldiplomatia, jota Yhdysvallat on käyttänyt pyrkiessään lähentymään Kuubaa. Neuvostoliiton ja Kiinan kansantasavallan uudesta lähentymisestä puolestaan on ollut osoittimena neuvostoliittolaisen yleisurheilijaryhmän osallistuminen Pekingissä järjestettyihin kisoihin kesäkuussa 1982.

Kansainvälisen urheilun suurimpia mullistuksia toisen maailmansodan jälkeen on ollut sosialististen maiden menestys. Kun esimerkiksi olympiakisoissa ennen toista maailmansotaa Yhdysvallat ja länsi-Eurooppa erottuivat omaksi

kastikseen tulosluetteloissa, Neuvostoliiton, Saksan demokraattisen tasavallan ja muiden sosialististen maiden mukaantulo muutti tilanteen. Vuodesta 1956 lähtien, vuoden 1968 kisoja lukuunottamatta, Neuvostoliitto on hankkinut eniten olympiamitaleja. Saksan demokraattinen tasavalta on puolestaan ollut väkilukuun suhteutettuna menestyksekkäin valtio sekä vuoden 1972 että vuoden 1976 kesäolympialaisissa.²⁵

Vaikka kylmän sodan kaudella oli havaittavissa suuntaus pelkistää maailman eroavaisuudet itä-länsi -dikotomiaan, ovat kansainvälinen liennytyssprosessi ja kolonialismin purkautuminen johtaneet moniulotteisempaan kuvaan maailmasta. Maapallon ihmisistä suurin osa asuu kehitysmaissa, jotka eivät tosin muodosta mitään yhtenäistä maaryhmittymää, mutta joiden ääni on tullut yhä tärkeämmäksi myös kansainvälisissä urheilusuhteissa. Suurin osa kehitysmaista kuuluu sitoutumattomien maiden liikkeeseen. 1970-luvun aikana sitoutumattomien maiden liike alkoi toimia aktiivisemmin urheilun ja liikuntakasvatuksen alalla. Liikkeeseen esimerkiksi perustettiin erityinen urheilija liikuntakasvatuskomitea, joka on järjestänyt lukuisia urheilutapahtumia, kuten muun muassa sitoutumattomien ja kehitysmaiden shakkiturnauksen vuonna 1977. Vuonna 1979 sitoutumattomien maiden urheiluliikkeen periaatteet dokumentoitiin »sitoutumattomien maiden liikuntakasvatuksen ja urheilun kehittämistä sekä urheiluyhteistyötä koskevassa toimintaohjelmassa», jossa erilliskysymyksiä viitattiin kansainvälisen urheilun päätöksentekorakenteen demokratisoimisen välttämättömyyteen ja kaikenlaisen rodullisen, poliittisen tai uskonnollisen syrjinnän poistamiseen. Lisäksi aivan viime vuosina sitoutumattomien maiden liike on urheilun alalla esittänyt vaatimuksen uudesta kansainvälisestä urheilujärjestyksestä, joka tasapainottaisi olemassaolevaa eriarvoisuutta kansainvälisessä urheilussa. Uusi urheilujärjestys oli keskeinen vaatimus sitoutumattomien maiden urheilu- ja liikuntakasvatuskonferenssissa vuonna 1981.²⁶

Kiinan rooli ja edustus kansainvälisissä urheilujärjestöissä tarjoaa hyvän esimerkin kansainvälisen politiikan ja urheilun kietoutumisesta toisiinsa. Kansainvälisessä olympiakomiteassa Taiwan edusti Kiinaa vuodesta 1952 lähtien ja Kiinan olympiaedustus aiheutti Etelä-Afrikan tavoin kiistoja muun muassa vuosien 1960 ja 1964 olympialaisissa. Kulttuurivallankumouksen jälkeen Kiinan kansantasavalta puolestaan käytti urheilusuhteita signaalina alkaessaan solmia uusia suhteita länsimaihin. Vaikka Kiinan kansantasavalta ei osallistunutkaan vuoden 1980 Moskovan olympialaisiin, sillä on laajat urheilusuhteet useassa urheilulajissa. Vuonna 1976 Kiinan kansantasavalta oli jäsenenä 13 kansainvälisessä urheiluliitossa ja sen jälkeen sen jäsenyyksien määrä on kasvanut tasaisesti.²⁷

Öljyä tuottavat OPEC-maat ovat viime vuosina osoittaneet kasvavaa kiinnostusta kansainväliseen urheiluun. Erityisesti Kuwait, Saudi-Arabia ja Irak ovat uudella tavalla oivaltaneet urheilun merkityksen kansainvälisissä suhteissa. Myös Libya on ottanut osaa kansainvälisiin urheilukilpailuihin aiempaa

aktiivisemmin. Vuonna 1968 Libya lähetti yhden urheilijan olympialaisiin ja jättäytyi seuraavista olympialaisista kokonaan pois. Moskovan olympialaisiin Libya kuitenkin lähetti peräti 35 urheilijaa.

Kansainvälisen urheilun kartassa kiinnittyy huomio myös niin sanottuihin paaria- eli hylkiövaltioihin, joihin lasketaan kuuluvaksi muun muassa Etelä-Afrikka, Taiwan, Israel ja usein myös Etelä-Korea sekä muutamia muita maita. Näitä valtioita kutsutaan hylkiövaltioiksi, koska ne harjoittavat joko avointa rotusyrjintää tai -sortoa tai sellaista poliittista, uskonnollista tai rodullista syrjintää, joka on vastoin yleisesti hyväksytyjä kansainvälisiä periaatteita ja samalla myös kansainvälisen urheilun ihanteiden vastaisia. Hylkiövaltiot ovat ainakin osaksi joutuneet kansainvälisen yhteistyön ulkopuolelle ja jopa kansainväliseen eristykseen. Tämän vuoksi urheilusuhteet voivat niille olla keino päästä eristyneestä asemasta ja useat hylkiövaltiot painottavatkin urheilukontaktiansa merkitystä. Kansainvälisessä yhteisössä on tällaista urheilun välineellistä käyttöä pyritty joillakin toimenpiteillä hillitsemään. Niinpä esimerkiksi YK:n apartheidinvastustuskeskus on kahtena viime vuonna julkaissut rekisteriä Etelä-Afrikan urheilusuhteista muiden maiden urheilijoiden ja järjestöjen kanssa.²⁸

Kaikkiaan kansainvälisen urheilun maailmankartta on hyvin monimuotoinen. Siihen mahtuu voimakkaita ryhmittymiä, kuten sitoutumattomien maiden urheiluliike, kilpaurheilun kehittämisessä alkuvaiheissa olevia maita ja muutamia urheilun alueellisia valtakeskuksia, kuten Afrikassa Nigeria ja Kenia, Karibianmeren alueella Kuuba, Etelä-Amerikassa Argentiina sekä Aasiassa Iran (viime vuosiin saakka) ja Japani. Oma lukunsa ovat tietenkin teollistuneen maailman urheilun suurvallat.

4. Urheilusuhteiden empiirinen analyysi

Tutkimuksessamme lähetettiin kaikkiaan 1364 kyselylomaketta syksyllä 1980 kansainvälisille erikoisliitoille, kansallisille lajiliitoille ja olympiakomiteoille sekä eri maiden urheiluhallinnoille. Tarkoituksena oli luoda katsaus valtioiden ja urheilujärjestöjen kansainvälisiin urheilusuhteisiin ja arvioida urheilun roolia kansainvälisessä järjestelmässä. Noin kolmannes (32 %) lomakkeiden vastaanottajista palautti lomakkeen. Lomakkeissa annetut tiedot vaihtelivat tarkkuudeltaan ja maantieteelliseltä edustavuudeltaan suuresti. Kaikkiaan vastauksia saatiin seuraavasti:

Kansalliset lajiliitot	29 % (324/1109)
Olympiakomiteat	30 % (41/135)
Kansainväliset erikoisliitot	29 % (20/70)
Ministeriöt ja keskusjärjestöt	10 % (5/50)
Yhteensä	32 % (441/1364)

Kansallisten lajiliittojen kohdalla kävi niin, että eurooppalaiset vastasivat ahkerammin kuin muiden maanosien liitot. Olympiakomiteoiden maantieteellinen jakauma oli aineistossa kaikkein monipuolisin. Vaikka saadusta lomakeaineistosta melkoinen osa ei ole kovinkaan informatiivista ja tiedon paloittaisuus on muutenkin tällaisen aineiston ongelma, voidaan joitakin arvioita tehdä kansainvälisten urheilusuhteiden sisällöstä.

4.1. Kansainvälisen urheiluyhteistyön määrästä

Kansainväliset urheilun erikoisliitot luovat urheilusuhteisiin jatkuvuutta ja samalla kohottavat urheilukilpailujen arvoa. Kansainvälisiä urheiluliittoja on tätä nykyä useita kymmeniä ja liittojen jäsenjärjestöjen määrä vaihtelee kourallisesta pitkälti yli sataan jäsenjärjestöön. Toiminnaltaan maailmanlaajuisia lajiliittoja ei ole kovinkaan monta, kuten näkyy seuraavasta taulukosta.

Taulukko 4. Suurimmat kansainväliset urheiluliitot.

Liiton nimi	Perustamis- vuosi	Jäsenjär- jestöjä
Kansainvälinen yleisurheiluliitto IAAF	1912	162
Kansainvälinen koripalloliitto FIBA	1932	150
Kansainvälinen amatöörinyrkkeilyliitto AIBA	1946	132
Kansainvälinen pyöräilyliitto UCI	1900	119
Kansainvälinen jalkapalloliitto FIFA	1904	150
Kansainvälinen judoliitto FIJ	1951	104
Kansainvälinen uimaliitto FINA	1908	112
Kansainvälinen lentopalloliitto IVBF	1947	129
Kansainvälinen painonnostoliitto IWF	1920	106
Kansainvälinen pöytätennisliitto ITTF	1926	116

Kaikki näistä lajiliitoista pöytätennisliittoa lukuunottamatta ovat mukana olympiakisoissa. Pöytätennisliitonkin KOK on tunnustanut. Olympialaisten kuvioden ulkopuolella on suuriakin kansainvälisiä liittoja, kuten esimerkiksi kansainvälinen shakkiliitto, jolla on 92 jäsenjärjestöä, ja kansainvälinen kehonrakentajain liitto jolla on 94 jäsenjärjestöä eri puolilla maailmaa.

Selvityksemme tulokset osoittavat kansainvälisen urheiluyhteistyön laajentuneen määrällisesti varsin voimakkaasti viime vuosikymmeninä. Seuraava taulukko havainnollistaa tätä kansainvälisten urheilusuhteiden leviämistä. Nopeimmin levittäytyivät maailmanlaajuisiksi urheilulajeiksi jalkapallo, pöytätennis ja yleisurheilu. Myöskin käsipallon selvä globaalistuminen on havait-

Taulukko 5. Eräiden urheiluliittojen jäsenjärjestöjen kasvu.

Vuosi	Jalkapallo	Käsipallo	Sulkapallo (1934/9)	Pöytätennis (1926/8)	Yleisurheilu (1912/17)	Nyrkkeily (1946/21)	Voimistelu	Soutu	Suunnistus	Koripallo (1933/2)
1960	90	27	41	72	103*		45	39	10**	3
1970	132	49	54	85	143		63	47	16	4
1980	150	80	64	116	162	132	79	53	26	11
Aktiivi- jäseniä (miljoonaa)	23	3,8					17			

* 1962

** 1961

tavissa. Suurelta osin kansainvälisten erikoisliittojen kasvu johtui kehitysmaiden liittymisestä mukaan toimintaan, eri lajeissa kehitysmaiden liittymisen nousukausi tosin vaihteli suuresti.

4.2. Urheilija- ja valmentajavaihdosta

Useat eri tekijät ovat vaikuttamassa eri urheilulajien kansainväliseen profiiliin; näihin tekijöihin kuuluu esimerkiksi kulttuuri, ilmasto ja maantiede. Eri urheilulajit eivät ilmeisesti ole samanlaisia myöskään kansainvälisiltä vaikutuksiltaan. Yksi tapa erotella urheilulajeja on käsitellä erikseen kontaktiurheilulajeja (esim. nyrkkeily, paini, jalkapallo ja jääkiekko) ja kontaktittomia lajeja (esim. soutu, lentopallo, painonnosto). Samaan tapaan voidaan erottaa toisistaan joukkuelajit ja yksilölajit. Urheilun konfliktipotentialin selvittämisen kannalta tällainen luokittelu ei kuitenkaan ole mielekästä, vaikka empiirisesti voitaisiinkin väittää kontaktiurheilulajien ja erityisesti joukkuekontaktiurheilun helpommin johtavan ristiriitoihin osanottajien välillä. Jalkapallon ja jääkiekon aiheuttamat kahakat ja mellakat tietenkin tukisivat luokittelua, mutta on kuitenkin syytä korostaa, että nyky-yhteiskunnassa ja etenkin kansainvälisissä suhteissa lähes kaikki urheilun harjoittaminen on yhteydessä joukkoviestintään ja muihin sosio-kulttuurisiin tekijöihin, jotka viime kädessä ovat määrittämässä eri urheilulajien potentiaalia kansainvälisen yhteisymmärryksen kannalta. Sen sijaan erottelu kilpailuaspektia korostavan huippu-urheilun ja kuntoliikunnan välillä saattaisi olla relevantimpi, sillä onhan juuri kilpailuaspektin korostaminen johtanut urheilun totaalistumiseen ja haitallisiin lieveilmiöihin, dopingista piiloammattilaisuuteen.

Selvityksessämme havaittiin eri urheilulajien kohdalla suuriakin eroavuuksia urheilija- ja valmentajavaihdossa. Osa urheilulajeista vaikutti aineiston mukaan olevan alueittain keskittynyttä eikä maantieteellisten alueiden välillä näyttänyt olevan vaihtoa juuri lainkaan. Näitä lajeja olivat aineistossamme käsipallo, suunnistus, melonta, hiihto ja nyrkkeily. Vastakohtana oli sitten urheilulajeja, joiden olemus vaikutti globaaliselta urheilijavaihtoaineiston perusteella. Näihin lajeihin kuuluivat lentopallo, soutu, koripallo, miekkailu, pöytätennis ja golf. Tarkasteltaessa urheilijavaihtoa itä-länsi -ulottuvuudella, havaittiin samaten suuria eroja urheilulajeittain. Idän ja lännen välinen vuorovaikutus näytti olevan laajaa koripallossa, käsipallossa, voimistelussa, miekkailussa, jääkiekossa, painonnostossa ja pöytätenniksessä. Sitä vastoin urheilijavaihto idän ja lännen välillä oli aineiston mukaan vähäistä painissa, purjehduksessa, tenniksessä, golfissa ja suunnistuksessa. Tähän vaihdon vähyyteen vaikuttavat tietenkin osaksi tenniksen ja golfin ammattilaisuuseikat. Mitä tulee teollistuneiden maiden ja kehitysmaiden väliseen urheiluvaihtoon, vaihto näytti olevan laajinta lentopallossa, miekkailussa, pöytätenniksessä, voimistelussa ja koripallossa. Kaikki nämä ovat soveliaan tuntuksia kehitysmaiden kanssa tapahtuvaan yhteistyöhön, koska ne eivät välttämättä vaadi kehitysmaailta laajaa infrastruktuuria ja materiaalisia edellytyksiä, toisin kuin esimerkiksi purjehdus, autourheilu, kilpapyöräily tai golf. Valmentajavaihdon osalta voitiin aineiston perusteella tehdä vain yleisluontoisia päätelmiä. Jääkiekossa valmentajavirrat kulkivat pohjois-Amerikasta länsi-Eurooppaan, jalkapalloilussa, painonnostossa, lentopallossa ja voimistelussa puolestaan itä-Euroopasta länsi-Eurooppaan. Lisäksi koripalloilussa valmentajia tuli pohjois-Amerikasta länsi-Eurooppaan sekä pöytätenniksessä ja voimistelussa Aasiasta länsi-Eurooppaan. Urheilija- tai valmentajavaihdon kokonaisvolyyymistä maailmassa ei aineiston perusteella voitu tehdä minkäänlaisia arvioita.

4.3. Poliittiset näkökulmat ja rahallinen tuki

Kyselytutkimuksessamme vastaajilta kysyttiin, heijastavatko heidän järjestönsä kansainväliset toimet mitään poliittisia näkökantoja. Tutkimustulokset osoittavat urheilujärjestöjen kokevan roolinsa ja toimintansa varsin epäpoliittiseksi. Toisin sanoen urheiluliittojen mielestä epäpoliittisen urheilun »Freiraumthese» pitää myös käytännössä paikkansa ja urheilu on kaiken poliittisen ulkopuolella omissa oloissaan. Vain kaksikymmentä kaikkiaan 324 kansallisesta urheilujärjestöstä vastasi, että niillä on jonkinlaisia poliittisia näkökantoja toiminnassaan. Suuri osa näistä poliittisia näkökantoja koskeneista vastauksista koski suhdetta Etelä-Afrikan tasavallan harjoittamaan apartheid-politiikkaan tai rasismiin yleensä. Kaikkiaan 15 näistä kahdestakymmenestä vastauksesta käsitteli apartheidia urheilussa. Kaksitoista vastausta tuli urheilujärjestöiltä, jotka eivät joko halunneet tai voineet toimia urheiluyhteistyös-

sä Etelä-Afrikan kanssa. Kaksi eteläafrikkalaista liittoa vastasi olevansa apartheid-politiikan vastustajia ja sen vuoksi toistaiseksi lakkautettuina. Yksi eteläafrikkalainen liitto puolestaan väitti kansainvälisen luisteluliiton politikoivan, koska Etelä-Afrikkaa ei hyväksytä mukaan sen toimintaan. Jäsenet niistä liitoista, joissa Etelä-Afrikka vielä on jäsenenä, eivät vastauksissaan maininneet apartheidista tai rasismista mitään, kahta liittoa lukuunottamatta. Sitä vastoin jäsenet niistä liitoista, joissa Etelä-Afrikka ei enää ole jäsenenä, mainisivat vastauksissaan apartheid-politiikasta. Etelä-Afrikan tasavallan urheilujärjestöt ovat edelleen jäseninä 37 kansainvälisessä liitossa.²⁹

Mitä tulee muihin vastauksissa ilmoitettuihin poliittisiin näkökantoihin, kolme urheilujärjestöä viittasi vastauksissaan »globaalisiin periaatteisiin, YK:n periaatteisiin ja non-grata valtioihin». Kahdessa vastauksessa Etelä-Afrikan lisäksi mainittiin Taiwan. Muutamissa vastauksissa puututtiin urheilujärjestöjen ja maiden hallitusten välisiin suhteisiin. Yksi japanilaisliitto huomautti Moskovan olympialaisiin kohdistetun boikotin olleen pelkkä poikkeus liiton epäpoliittisessa linjassa. Australialaiset ja uusiseelantilaiset liitot ilmoittivat, etteivät ne voi käyttää hallituksen varoja Etelä-Afrikan kanssa käytäviin kilpailuihin. Lisäksi yksi ranskalainen urheiluliitto väitti hallituksen rahoituksesta aiheutuvan riippuvuuden merkitsevän poliittista sitoumusta. Useimmat kansalliset urheiluliitot eivät kuitenkaan pitäneet tätä kysymystä ongelmallisena, vaikka lähes kaikki niistä saivat valtiolta varoja toimintaansa. Urheilun valtiollinen rahoitus on kaiken kaikkiaan kaksipiippuinen juttu. Toisaalta rahoitusta voidaan käyttää suostuttelun ja kiristyksen välineenä, kuten vuoden 1980 olympiaboikotti useissa maissa osoitti. Toisaalta valtiollisella rahoituksella voidaan vähentää urheilun kaupallistumista ja riippuvuutta sekalaisista kaupallisista tulolähteistä. Tämän vuoksi on aiheellista erottaa valtiollisen rahoituksen tarkastelussa toisistaan rahallinen tuki ja suora poliittinen sekaantuminen urheiluun.

Seuraavassa taulukossa näkyy valtionrahoituksen osuus kansallisten lajiliittojen budjeteissa. Tilasto osoittaa huomattavia eroja valtionrahoituksen osuudessa eri maissa ja urheilulajeissa. Yhtäältä voidaan erottaa omaksi ryhmäkseen joukko maita, joissa urheilujärjestöjen riippuvuus valtionrahoituksesta on poikkeuksellisen suuri. Näihin maihin lukeutuvat useat latinalaisen Amerikan maat, kuten esimerkiksi Meksiko, Chile, Brasilia ja Argentiina sekä pohjoismaat, kuten Norja ja Suomi. Sosialististen maiden lisäksi joukkoon kuuluvat myös Ranska, Kanada, perinteisesti epäpoliittisen riippumaton urheilumaa Englanti sekä Turkki ja Etelä-Afrikka. Toisaalta voidaan erottaa joukko maita, joiden urheilussa valtion panos on suhteellisen vähäinen. Näihin lukeutuvat Sveitsi, Japani, Australia, Uusi-Seelanti ja Yhdysvallat. Urheilulajeittain on toki näissäkin maissa eroavaisuuksia. Näiden kahden äärimmäisyysryhmän välillä on maita, joiden urheilujärjestöt saavat kohtalaista tukea valtiolta. Näihin kuuluvat Alankomaat, Espanja, Italia, Irlanti, Itävalta ja Saksan liittotasavalta.

Taulukko 6. Valtionrahoituksen osuus kansallisten urheiluliittojen budjeteista vuonna 1980 (prosentteissa).

Australia	Brasilia
50: luistelu	100: pöytätennis, koripallo
30: voimistelu	80: jalkapallo
20: pyöräily, yleisurheilu	
14: suunnistus	
10: jääkiekko	
Japani	Englanti
21: miekkailu	75: nyrkkeily, miekkailu, lentopallo
20: luistelu	70: vesihiihto
16: lentopallo	61: pöytätennis
3,5: pyöräily	30: koripallo
0: vesihiihto, jalkapallo	
Kanada	Saksan liittotasavalta
90: pöytätennis, painonnosto, miekkailu, käsipallo, luistelu	65: esteratsastus
85: koripallo, pyöräily, paini	50: miekkailu, käsipallo
40: jalkapallo	30: lentopallo
20: jääkiekko	25: purjehdus
Suomi	Sveitsi
60: pyöräily	30: paini
48: painonnosto	20: golf
45: lentopallo	0: luistelu
44: uinti	
40: jalkapallo, suunnistus	
7,5: jääkiekko	
Turkki	Uusi-Seelanti
100: judo, soutu, pöytätennis, purjehdus	60: paini
	30: miekkailu
	20: hiihto
	15: esteratsastus
	10: melonta
Ranska	Meksikko
90: miekkailu, voimistelu	100: käsipallo, paini
80: soutu, melonta	80: pöytätennis
70: lentopallo	
60: yleisurheilu	
50: käsipallo	

Aineiston analyysi osoitti, ettei valtionrahoituksesta riippuvuudella ole suora yhteyttä urheilujärjestöjen sentralisointiin, kuten seuraava taulukko osoittaa.

Taulukko 7. Kansallisten urheilujärjestöjen sentralisoinnin ja valtionrahoituksesta riippuvuuden välinen suhde.

		Sentralisoinnin laatu	
		Sentralisoitu	Desentralisoitu
Riippuvuus valtionrahoituksesta	Suuri	Neuvostoliitto, Puola Ranska, Bulgaria Kanada	Kiina Suomi Brasilia Turkki
	Vähäinen	Saksan liittotasavalta Italia	Espanja USA Itävalta Japani

Urheilua, politiikkaa ja taloudellista riippuvuutta koskevan keskustelun epämääräisyys on paljolti johtunut »politiikka» -käsitteen löyhästä käytöstä. Pelkän »politiikan» ja »urheilun» välisen suhteen tutkimisen asemesta olisi hyödyllisempää tutkia ilmiötä »politiikka urheilussa ja urheilua vastaan», jolloin välttyttäisiin siltä illuusiolta, että urheilua voidaan harjoittaa poliittisessa ja yhteiskunnallisessa tyhjiössä.³⁰

4.4. Kehitysapu urheilussa

Urheilun kehitysapu on melko tuore ilmiö kansainvälisessä urheilussa. Siirtomaa-alueiden valtiollinen itsenäistyminen 1950-luvulla ja 1960-luvulla nosti tämän kysymyksen esiin myös kansainvälisessä urheiluliikkeessä. Kansainvälisessä olympiakomiteassa kehitysapukysymystä käsiteltiin ensi kerran vuonna 1961. Ranskalaisen kreivi *de Beaumontin* ja neuvostoliittolaisen *Andreanovin* aloitteesta KOK perusti Kansainvälisen olympia-apukomission »tutkimaan keinoja, joilla voidaan auttaa Afrikan ja Aasian kansoja parantamaan urheiluohjelmiaan» ja kreivi *de Beaumontista* tuli komission puheenjohtaja. KOK:ssa alettiin kuitenkin pelätä, että apukomissiota käytettäisiin poliittisiin tarkoituksiin ja niinpä komission toiminta lopetettiin vuonna 1963 jo ennen kuin se varsinaisesti ehti käynnistyä ja ennen kuin komission tehtävä ehdittiin tarkemmin määritellä. Kehitysapuasioihin palattiin KOK:ssa vasta viisi vuotta myöhemmin, kun Meksikon kokouksessa nimitettiin uusi apukomitea, jonka johtoon valittiin espanjalainen *Juan Samaranch*, KOK:n nykyinen presidentti. Komitealla ei kuitenkaan osoitettu varoja, joten sen toiminta jäi pelkästään hallinnolliseksi. Vasta vuonna 1972 kehitysapukysymyksessä edettiin, kun pal-

jolti KOK:n ja kansallisten olympiakomiteoiden välisten kiistojen ratkaisemiseksi perustettiin uusi olympiasolidaarisuus-ohjelma KOK:n alaisuuteen.³¹

Urheilun multilateraalisen kehitysavun muotoihin kuuluu KOK:n olympiasolidaarisuusohjelman lisäksi UNESCO:n liikuntakasvatuksen ja urheilun kansainvälinen kehittämisrahasto, joka ei lyhyenä olemassaoloaikanaan ole ehtinyt ryhtyä mittaviin avustusohjelmiin. UNESCO:n urheilurahasto saa varansa UNESCO:n jäsenmailta näiden halukkuuden mukaisesti. Olympiasolidaarisuusohjelman rahoitus on hieman varmemmalla pohjalla: sitä rahoitetaan kansallisten olympiakomiteoiden olympialaisten televisiointituloista saamasta osuudesta. Televisiointitulothan jakautuvat seuraavasti: olympiakisojen järjestelykomitea kuorii ensin päältä kaksi kolmasosaa tuloista, jäljelle jäävä kolmannes jaetaan tasan Kansainvälisen olympiakomitean, kansainvälisten erikoisliittojen ja kansallisten olympiakomiteoiden kesken. Olympiasolidaarisuuden rahoittamista on kritisoitu sen vuoksi, että varat otetaan kansallisten olympiakomiteoiden osuudesta eikä kansainvälisten erikoisliittojen osuudesta. Käytännössä siten köyhät kehitysmaat, jotka muodostavat kansallisten olympiakomiteoiden enemmistön, auttavat köyhiä kehitysmaita ja kansainväliset erikoisliitot yhdessä KOK:n kanssa kuluttavat kansallisten olympiakomiteoiden osuutta televisiointituloista. Nykyisin televisiointisopimuksissa liikutellaan suuria summia, joten kyseessä ei ole pelkkä periaatteellinen kiista työn- ja varainjaosta. Seuraavassa taulukossa näkyvät televisiointisopimusten summat kesäkisojen osalta.

Taulukko 8. Kesäolympialaisten televisiointisopimusten arvo vuosina 1960—1984

Rooma 1960	\$ 1,2 miljoonaa
Tokio 1964	\$ 4,1 miljoonaa
Meksiko 1968	\$ 4,5 miljoonaa
München 1972	\$ 12 miljoonaa
Montreal 1976	\$ 43,6 miljoonaa
Moskova 1980	\$ 85 miljoonaa
Los Angeles 1984	\$ 225 miljoonaa

Lähde: Josef Hackforth: *Sport im Fernsehen*. Münster 1975, ja Robert McCollum — David McCollum: *Analysis of ABC-TV Coverage of the 21st Olympiad Games*. Teoksessa: Jeffrey Segrave — Donald Chu (toim.): *Olympism*. Champaign 1981.

Tutkimuksessamme selviteltiin urheilun kehitysavun laajuutta ja sisältöä. Aineiston 324 kansallisesta lajiliitosta kaikkiaan 26 eli kahdeksan prosenttia ilmoitti antavansa jonkinlaista urheilun kehitysapua. Tärkeimmät avun kanavointitavat olivat rahallinen tuki ja valmentajien lähettäminen kehitysmaihin. Kaksitoista lajiliittoa ilmoitti antavansa rahallista apua vähävaraisille ulko-

maisille liitoille. Aineiston mukaan viisitoista urheilujärjestöä lähetti valmentajia osana avustusohjelmaansa. Lisäksi kolme liittoa oli lähettänyt erotuomareita pitämään kurssuja kehitysmaissa. Vain viisi liittoa ilmoitti lähettävänsä urheiluvälineitä ja teknisiä asiantuntijoita avun vastaanottajille.

Kansainvälisten erikoisliittojen antama kehitysapu on ymmärrettävistä syistä laajempaa ja monipuolisempaa kuin kansallisten lajiliittojen urheilupu. 20 vastanneesta kansainvälisestä liitosta yhteensä kymmenen ilmoitti olevansa jollain tapaa mukana urheilun kehitysavussa. Joissakin erikoisliitoissa on tähän tarkoitukseen olemassa erityisiä rahastoja tai säätiöitä. Esimerkiksi kansainvälisellä koripalloliitolla, joka koostuu vain 11 jäsenjärjestöstä, on kansainvälinen propagandasäätiö, jonka avulla peliä pyritään leviämään eri puolille maailmaa ja erityisesti kehitysmaihin. Samoin kansainvälisellä sulkapalloliitolla on erillinen valmennusrahasa niille maille, joissa sulkapalloiluharrastus ei ole kehittynyt kovin pitkälle. Kaiken kaikkiaan urheilun kehitysavulla on monia muotoja: kansainvälisissä liitoissa alennettuja jäsenmaksuja, seminaareja kehitysmaissa, urheilukirjallisuuden, -filmien ja -välineiden lähettäminen kehitysmaihin, urheilutoimitsijoiden ja -tuomareiden kouluttaminen, rahallinen, tekninen ja valmennusapu sekä urheilun infrastruktuurin rakentaminen. Suurimmilla kansainvälisillä erikoisliitoilla on omat urheilun kehitysavun ohjelmansa. Kansainvälisellä jalkapalloliitolla on kehitysprojekteja Coca-Cola Inc.:in kanssa, muun muassa kansainvälinen jalkapalloakatemia, sekä oma teknistä apua, avustuksia ja lainoja koskeva periaateohjelma vuodelta 1969. Kansainvälisellä yleisurheiluliitolla puolestaan on erityinen kehitysohjelmakomissio, joka toimii yhteistyössä KOK:n olympiasolidaarisuusohjelman kanssa.

Laaja urheilun kehitysapu ja -yhteistyö on kiistatta tärkeä kansainvälisen yhteisymmärryksen todelliseen paranemiseen vaikuttava tekijä. Samalla se on yksi tapa edistyä uuden kansainvälisen urheilujärjestyksen luomisessa. Urheilun kehitysapuun liittyy kuitenkin myös monia ongelmia. Yksi niistä on urheilun kehitysavun ja kansallisen liikuntakulttuurin keskinäinen suhde — eli onko urheilun kehitysapu pelkästään yksi tapa laajentaa eurooppalaista liikuntakulttuuria kehitysmaihin vai otetaanko urheiluavussa etusijalle kulttuurivuorovaikutuksen näkökulma? Tähän mennessä ei urheilun kehitysavun ja -yhteistyön kulttuurista kontekstia ole juuri nimeksikään pohdittu. Toinen urheilun kehitysapuun liittyvä ongelma on, että avustustoiminta ja yhteistyö on jäänyt pelkästään kansainvälisten liittojen, kansallisten olympiakomiteoiden ja kansallisten lajiliittojen vastuulle (KOK:n ja UNESCO:n toimien lisäksi) ja kansainvälinen urheilusolidaarisuus ei ole tavoittanut yksittäistä urheiluseuraa tai penkkiurheilijaa. Viime vuosina on kuitenkin ollut havaittavissa muutossuuntauksia tässä asiassa. Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa on viime vuosina ryhdytty toimiin urheilun kehitysyhteistyön ulottamiseksi piiri- ja urheiluseuratasolle. Ruotsissa on urheilun kehitysyhteistyön kohdealueena ollut Tansanian yksi maakunta, Arusha, ja tansaniaalaista liikuntakulttuuria pyritään

urheilukehitysyhteistyön merkeissä tekemään tunnetuksi Ruotsissa. Norjalla on puolestaan käynnistymässä vastaavanlainen projekti Dar-es-Salaamin alueella Tansaniassa. Näissä hankkeissa on lisäksi pyritty välttämään kolmatta ongelmaa urheilun kehitysavussa, nimittäin sitä että urheilun kehitysapua ei yleensä ole integroitu riittävän hyvin valtiollisiin kehitysyhteistyöhankkeisiin.

Perustavaa laatua oleva kysymys urheilun kehitysavussa on, että kehitysmaat eivät ilmeisestikään tyydy pelkkään rahallisen ja materiaalisen tuen saamiseen, vaan ne vaativat myös laajempaa tasavertaisuutta kansainvälisessä urheilussa. 1960- ja 1970-luvuilla lukuisien kehitysmaiden liittyessä kansainvälisiin erikoisliittoihin teollistuneet maat ryhtyivät protektionistisiin toimiin estääkseen liian jyrkät heilahdukset liittojen toiminnassa. Useissa suurissa erikoisliitoissa siirryttiin painotettuihin äänestysjärjestelmiin. Käytännössä painotettu äänestysjärjestelmä merkitsee sitä, että periaatetta »yksi jäsenjärjestö ja yksi ääni» ei noudateta. Sitävastoin teollistuneella ja urheilultaan kehittyneellä maalla saattaa olla esimerkiksi kahdeksan ääntä, kun useimmilla kehitysmaajäsenillä on järjestelmän mukaisesti vain yksi ääni.³² Painotettua äänestysjärjestelmää sovelletaan esimerkiksi kansainvälisessä yleisurheiluliitossa ja tennisliitossa. Lisäksi muun muassa kansainvälisessä hiihtoliitossa urheilijamäärä ratkaisee äänimäärän. Painotetun äänestysjärjestelmän ohella on kansainvälisten erikoisliittojen päätöksentekorakenteessa muitakin eriarvoisuutta synnyttäviä menettelytapoja. On mielenkiintoista havaita, että aiemmin pelkästään kehitysmaiden ajama vaatimus kansainvälisten erikoisliittojen demokratisoinnista ja liittojen päätöksentekojärjestelmän oikeudenmukaistamisesta sisällytettiin vuonna 1981 myös Euroopan neuvoston järjestämän Euroopan urheiluministereiden konferenssin päätöslauselmiin, joissa esimerkiksi esitettiin toivomus »kansainvälisten urheilujärjestöjen rakenteen ja proseduurien» muuttamisesta siten, että ne paremmin heijastaisivat kehitysmaiden osallistumista kansainväliseen urheiluun.

5. Päätelmiä

Kansainvälisen urheilun määrällinen laajeneminen ja maantieteellinen leviäminen havainnollistuu selvästi kansainvälisten keskusliittojen jäsenmäärän kasvussa ja liittojen toiminnan ekspansiossa. Nykyisin on joukko globaalisia urheilulajeja, joiden kansainvälisissä liitoissa on pitkälti toistasataa jäsenjärjestöä. Samalla kun urheilu on kansainvälistynyt, se on myös yhteiskunnallistunut. Vaikka eri urheilumuotojen välillä ja eri maiden välillä näyttääkin olevan suuria eroja yhteiskunnan antaman tuen suhteen, on tällaisen tuen osuus yleisesti ottaen selvästi kasvanut ja luonut urheilulle uudenlaisen tilanteen. Maailman sosiaaliset, poliittiset ja taloudelliset realiteetit vaikuttavat myös kansainvälisissä urheilusuhteissa. Urheilun merkitys kansainvälisen yhteisymmärryksen lujittamisessa ja pysyvämman rauhantilan luomisessa näyt-

tääkin olevan riippuvainen siitä, miten urheilusuhteet mukautuvat näihin reaali-teetteihin. Nopeiden muutosten, epävakauden ja kansainvälisen jännityksen maailmassa kansainvälinen urheilu voi toimia vakaannuttavana tekijänä. Samalla urheilun suhteellinen itsenäisyys tarjoaa kansainväliselle urheilulle suuriakin vaikutusmahdollisuuksia.

Yhteiskunnallistumisen lisäksi kansainvälisessä urheilussa voidaan havaita muitakin suuntauksia. Viime vuosikymmeninä urheilun alalla on kansainvälisesti tapahtunut toisaalta yhdentymistä ja toisaalta alueellista eriytymistä ja alueellisen yhteistoiminnan laajenemista. Nämä suuntauksukset tullevat myös lähivuosina vahvistumaan kehitysmaiden pyrkiessä laajentamaan kulttuuriyhteistyötä muiden valtioiden kanssa kulttuurin kaikilla lohkoilla. Urheilun alalla olisi kehitysyhteistyö omiaan vahvistamaan näitä kulttuurisiteitä. Urheilun kehitysyhteistyö on nykyään vielä melko tuore toimintamuoto eikä sen kaikkia mahdollisuuksia ole hyödynnetty. Kuitenkin se on konkreettinen lenkki kansainvälisen urheilun ja kansojen keskinäisen ymmärryksen välillä.

Kaiken kaikkiaan kansainvälisellä urheilulla on ollut viime vuosikymmenten kuluessa lukuisia rakenteellisia muutoksia. Vastaavanlaisia mullistuksia ei nykyään ole näköpiirissä, korkeintaan sitoutumattomien maiden ja kehitysmaiden vaatima uusi urheilujärjestys saattaa kansainvälisten järjestöjen päätöksentekomekanismien osalta toteutua — onhan myös teollisuusmaissa viime vuosina alettu ymmärtää järjestöjen sisäisen eriarvoisuuden haitallisia vaikutuksia kansainvälisen yhteisymmärryksen kannalta. Urheilujärjestys tulee siis vähitellen uusiutumaan, vaikka esimerkiksi uuden talousjärjestyksen eteneminen on osoittautunut vaivalloiseksi.

VIITTEET

¹ Tutkimuksen tuloksia esiteltiin ensi kerran Liikunta ja kansainvälinen yhteisymmärrys -kongressissa 7.—10. 7. 1982 Helsingissä ja tämä artikkeli on uudistettu versio tuolloin pidetystä kongressiesitelmästä. Tutkimusprojekti on ollut opetusministeriön rahoittama ja loppuraportti ilmestyy vuoden 1982 lopussa.

² *New York Times* 4. 10. 1959.

³ Urho Kekkonen: *Vuosisatani I*. Keuruu 1982, s. 235.

⁴ Ks. Peter McIntosh: *Sport in society*. London 1963, ja George Santayana: *The life of reason: or the phases of human progress*. New York 1954.

⁵ Lorenzin uudelleenarviosta ks. *Psychology Today*, April 1976, ja aggression säiliöteoriasta Kirsti Lagerspetz: Onko ihminen luonnostaan sotaisa eläin? Teoksessa: Eija Pöysä (toim.): *Uhkaako kolmas maailmansota?* Helsinki 1982, ss. 24—47.

⁶ Richard G. Sipes: War, combative sports, and aggression: A preliminary causal model of cultural patterning. Teoksessa Martin Nettleship — R. Dalegivens — Anderson Nettleship (toim.): *War, its causes and correlates*. The Hague 1975, ss. 749—762.

⁷ Paul Weiss: *Sport — A philosophic inquiry*. Carbondale and Edwardsville 1969, s. 185.

- 8 Hans Lenk: *Werte-Ziele-Wirklichkeit der modernen Olympischen Spiele*. Schorn-dorf bei Stuttgart 1964, ss. 286—287.
- 9 Pierre de Coubertin: *Olympischen Erinnerungen*, Berlin 1936. Ks. myös John Lucas: The genesis of the modern Olympic games. Teoksessa: Jeffrey Sedgrave — Donald Chu (toim.): *Olympism*. Champaign 1981, ss. 22—32.
- 10 Ks. Josef Hackforth: *Sport im Fernsehen*. Münster 1975, ja Hans Lenk, *emt.*
- 11 John Rickards Betts: The technological revolution and the rise of sport, 1850—1900. *Mississippi Valley Historical Review*, vol. XL (1953), ss. 231—256.
- 12 Ks. esim. Göran Patriksson: *Idrottens historia i sociologisk belysning*. Stockholm 1973.
- 13 Richard D. Mandell: *The first modern Olympics*. Berkeley 1976.
- 14 Eugene A. Glader: *Amateurism and athletics*. West Point 1978, s. 86.
- 15 Ks. Richard Espy: *The politics of Olympic Games*. Berkeley 1979, ss. 113—118 ja Torstein H. Jacobsen: *Det internasjonale olympiske system. En nasjons-basert til-naerming til utviklingen i det internasjonale olympiske system 1945—1978*. Oslo 1981.
- 16 Ks. Richard Espy, *emt.* s. 115.
- 17 Rolf von der Laage: *Sport in China — Eine Entwicklungsskizze und Bestands-aufnahme*. Berlin 1977, ss. 50—56.
- 18 *Constitution of the Commonwealth Games*. London 1980.
- 19 Torstein H. Jacobsen, *emt.*
- 20 Third Conference of European Ministers responsible for Sport. *Council of Europe*, 8.—10. 4. 1981, resolution no. 7.
- 21 David A. Steinberg: The workers' sport internationals 1920—1928. *Journal of Contemporary History*, vol. 13, No 2, April 1980, ss. 233—251, ja Helge Nygrén: *Punai-nen Olympia*. Helsinki 1969.
- 22 Don Atyeo: *Blood & Guts. Violence in sports*. London 1979, s. 372.
- 23 James Riordan: *Sport in Soviet society: Development of sport and physical education in Russia and the USSR*. London 1977.
- 24 *USSR — USA Sports Encounters*. Moscow 1977, s. 8 ja 146.
- 25 Paavo Seppänen: Olympic success: a crossnational perspective. Teoksessa: Günther R.F. Lüschen — George H. Sage (toim.): *Handbook of social science of sport*. Champaign 1981, s. 93—116.
- 26 Ks. esim. *Review of International Affairs* (Belgrad), August 5—20, 1978 ja *Granma*, 6. 9. 1981.
- 27 Roy A. Clumpner — Brian B. Pendleton: The People's republic of China. Teoksessa: James Riordan (toim.): *Sport under Communism. The U.S.S.R., Czecho-slovakia, the G.D.R., China, Cuba*. London 1978, ss. 103—140.
- 28 *United Nations Centre against Apartheid*. Notes and Documents 18/1981, May 1981: Register of sports contacts with South Africa. Hylkiövaltioista ks. Robert E. Harkavy: Pariah states and nuclear proliferation. *International organization*, vol. 35, no. 1, Winter 1981, ss. 135—163.
- 29 Maxine Grace Hunter: The United Nations and the anti-apartheid in sport movement. *Canadian Journal of History of Sport and Physical Education*, vol. XI, No. 1, May 1980, ss. 19—35.
- 30 Sven Guldenpfennig: *Internationale Sportbeziehungen zwischen Entspannung und Konfrontation. Der Testfall* 1980. Köln 1981.
- 31 Richard Espy, *emt.*, ss. 144—145.
- 32 Aki Hietanen: New international sports order. *Current Research on Peace and Violence*, vol. V, No. 2—3, 1982 sekä IAAF:n ja ILTF:n säännöt.